

columnaris, y la cartera plena de villets de banc?», MGadea, *T. del Xè i*, 387. *Columnata* [Belv. 1804]. *Intercolumnni*.

Finestra coronella 'la que té les dues meitats separades per una columneta prima', 'cast. *ajimez*' (definida sovint en el *BSAL*, vols. I-V); «dues *ventanas coronellas* en la Torre dels Anegistes de Manacor», Arx. Lluís Salvador (II, 156); primer *colonella* degué ser el nom de la columneta: «un tronc de columneta *colonella* de 1 m. 50 cm. llargària y 0 m. 08 de diàmetre», B. Ferrà (*BSAL* VI, 227b); i dissimilant-ho en *finestra (d)e coronella*, es contrauria en *finestra coronella*.

Seguint l'estudi de la variant *coronda/colonda*, podem constatar que la diferenciació en *-md-* no és una hipòtesi: almenys en tenim proves en accs. un poc secundàries, com la de la columna o suport central de la ballesa: *RMA.*, en el S.XIII, tradueix l'àr. *ʿamīd* (arrel *ʿmd* coneguda en tal sentit) per *columna baliste* (p. 146a), si bé en altres sentits usa *columna lapidea* i *columna libri* traduint la forma *ʿimād* d'aquella mateixa arrel (2.ª part, s. v. *columna* i *balista*, cf. p. 266); ara bé en aragonès antic trobem *colonda* per a una columna de llibre en inventaris de 1373 i 1405 (*BRAE* IV, 348; VI, 735).

Altrament en la nostra llengua la forma terminada en *-nda*, però amb *-r-*, apareix encara en d'altres accs.: avui *korōnda d'ērba* és un munt d'herba dallada, una garbera, a Esterri de Cardós (1934); i en antics docs. rossellonesos tenim això en accs. arquitectòniques o escultòriques més pròximes o bé iguals a la pròpia de 'columna': un picapedrer «picarà tots los spichs e *corondes* qui estaran al mig de les finestres», a. 1447; un devot fa testament dient que «leyxi al autar de Nostra Dona de la glesa del Soler, per adobar la *coronda*, 3 florins», a. 1391, i en l'inventari de la casa d'un pintor consten l'any 1399 «un tros de péra de *coronda*» i «quatre péres de volta de *coronda*» (Alart, *InuLC*). A Provença encara no ens hem allunyat avui gaire de tals significats, puix que significa l'arbre d'una barca: «dis oundo / per estudià la caro broundo, / en tèms d'aurige, a la *couroundo* / d'uno barco, intrepide, un cop s'encadenè», *Calendau* (trad. «au màt» XI, 8.6).

El rastre més conegut i durable d'aqueixes formes està en el derivat diminutiu *corondell* 'columna d'un imprès o manuscrit', que ja es troba en docs. dels Ss. XV i XVI (*DAG.*; 1429, *AlcM*); *colondell* en un de 1443; acc. que reapareix, en la forma *colonda*, en parlars italians, francoprovençals, occitans (*FEW* II, 934a, 935a) i veg. el *DCEC*, s. v. *corondel*.

Tenim d'altra banda un *coronell*, en una acc. urbana, en docs. trescentistes del Rosselló, segons sembla en una acc. com 'renglera o columna d'edificis': «totes les illes, e ca<r>rcers e *coronells*, qui són vers lo mur encloses», «in dicta condomina sunt tria *coronella* hospiciorum», i «lo *coronel* de Na Canta» en tres docs. perpinyanencs de 1370 i 1386 (Alart); d'ací potser el *Coronell de N'Assaut* illeta prop de Perpinyà (Pere Vidal, història d'aquesta ciutat, *BDLC* IX, 252).

Aquesta forma diminutiva prengué en italià una important derivació militar, a base de la idea de 'columna de tropes': *colonnello* hi apareix en aquest sentit des de Maquiavel († 1527), i des d'ací passà a designar el militar que mana una tal columna, ja en Frenzuola († 1543), però degué ser anterior a aquestes dates, car aviat apareix transmesa des de l'italià al català i per aquest al castellà, com ho mostra el fet que en castellà apareix també amb la *-o* escapçada a la manera catalana.

El cas és que *coronel* apareix per primer cop en una carta escrita des de Sicília (Palerm) pel català N'Hug de Montcada l'any 1511, i des del 1516 en textos castellans de diverses procedències; de l'italià va passar també al francès, un poc més tard: fr. *colonel* a partir de 1556 (*couronnel* ja un cop el 1542); la documentació en català, com és natural, donada la subordinació que sofrim llavors en el terreny militar, comença a fluir un poc més tard: «los soldats que assí estan per orde de V. M. --- lo magnífich Hierònim Argensola, *coronell* de dita gent», doc. ross. de 1597, *RLR* LX, 61, mentre que en un altre doc. de la mateixa data designa encara la columna de tropes: «té despaxades moltes comissions per a fer gent, però que fins vuy no se n'havia feta encara més de un *coronell*, que la té ja junta; en Narbona se fan moltes banderes per ad assò», ib. LVII, 476 (a la p. 478, de nou, en l'una o en l'altra acc.). Altrament el que restà en català en el sentit de 'columna o regiment de tropes' fou el femení *coronela*, il·lustrat en la guerra de 1706-1714, i ja documentat el 1659; veg. *DCEC*, s. v. *coronel*.

COLUR, 'cada un dels dos cercles més grans de l'esfera celeste', pres del gr. *κόλουρος* id., pròpiament 'escuat, sense cua', compost de *κόλος* 'truncat' i *οὐρά* 'cua'; es digué així perquè la part inferior dels colurs no és visible des del Mediterrani. □ 1.ª doc.: 1803, Belv.

Colxa, colxar, V. *cócera* *Colxa*, V. *col* *Colxada*, V. *colze*

COLZE, del ll. *cūbitus*, -i, id. □ 1.ª doc.: S. XIII, ja llavors en les variants *colze*, *coude*, *colde*, *códeu*, *cotze*.

«Seran fayts los senyals que significaran la fi del món: car la mar se levatà quaranta *coldes* sobre tota la terra, e no s'estendrà, e la mar tornarà en son estament», Lluís (*Doctr. Pu.*, cap. 97, § 14, p. 275); «lo primer dia se levarà la mar quaranta *coudes* sobre l'aueta dels mons, estans en son loc axí con mur», «con él' ab les màs esteses oràs, él vesec ela levar sobre, en altesa d'un *códeu*; e adoncs l'abat --- pensàse que fos esperit ---», *VidesR*. I si en tots aquests passatges es tracta d'una mesura («unius cubiti mensura», 248.3), en el següent és simplement el membre físic: «comprà una gonela --- e tocaren-li les màneges entró als *cotses*, e era-li longa entró als ginols» (*VidesR*, 3v1, 93v1, 259v2), en tots ells traduint el llatí